

Referanser: KR 46/11, KR 62/11, KR 11/12

Saksdokumenter:

Dok.dato	Tittel	Dok.ID
16.07.2013	KR 42.1/13 Dagens bønn til KR.docx	98611
04.09.2013	KR 42.2/13 Dagens bøn nn KR 2013.docx	99799

Dagens bønn (kollektbønner)

Sammendrag

Med dette fremmes et fullstendig forslag til *Dagens bønn* (kollektbønn) for alle 83 kirkeårsdager på bokmål og på nynorsk (to bønner på nr 28 a og b gir i alt ikke 82, men 83 bønner). *Dagens bønn* sammenfatter hovedbudskapet for den enkelte kirkeårsdag, i samsvar med ny Tekstbok for Den norske kirke.

I samsvar med regelverket for liturgisaker skal bønnene til slutt vedtas av Kirkemøtet etter en høring og en læremessig uttalelse av Bispemøtet. Bønnene var på høring våren 2012, og har i etterkant vært gjenstand for en omfattende bearbeidelse. Det legges opp til at Kirkerådet kan legge bønnene fram for Kirkemøtet 2014.

Om *Dagens bønn*, som er ledd 8 i ny Ordning for hovedgudstjeneste, gjelder følgende bestemmelse:

”Dagens bønn kan utelates, få sin plass her, komme i forbindelse med prekenen, eller brukes (først og fremst på høytidsdager) som samlingsbønn.” Bønnen innledes med liturgens ord ”La oss alle be”, og avsluttes med menighetens ”Amen”.

I det foreliggende forslaget er det lagt vekt på at *Dagens bønn* har en fast og gjenkjennelig struktur, i tråd med det klassiske mønsteret for en kollektbønn:

1. Tiltale til Gud og en nærmere beskrivelse: «*Gud, du som...*»
2. Det vi ber om: (innledet med «*vi ber deg:*»)
3. Bønnens mål/resultat «*så vi...*»
4. Lovprisning av den treenige Gud.

Bønnen skal videre angi dagens hovedtema og formidle et teologisk innhold som i sin bredde og konsentrasjon svarer til vår kirkes tro. Det har også vært et mål å gi bønnene et inkluderende språk med varierte uttrykk og bilder i omtalen av Gud.

Forslag til vedtak

1. Kirkerådet vedtar det fremlagte forslag til nye *Dagens bønn* (kollektbønner) på bokmål og på nynorsk, med de merknader som fremkom i møtet.
2. Saken sendes Bispemøtet for læremessig vurdering.

Saksorientering

Bakgrunnen for gudstjenesteledet «Dagens bønn»

Tekster til det valgfrie leddet «Dagens bønn» (kollektbønner) ble ikke vedtatt av Kirkemøtet i 2011, fordi bønnene ikke forelå på dette tidspunktet. Grunnen var at den tradisjonelle kollektbønnen ikke hørte med som gudstjenesteledet i liturgiforslaget av 2008.

I 1977-liturgien, og tidligere ordninger, var kollektbønn et obligatorisk ledd i høymessen. Dette er også regelen i økumenisk sammenheng, for de kirkesamfunn som bruker en klassisk messestruktur (ordo) for sine gudstjenester. Liturgiforslaget av 2008 gikk imidlertid inn for å ha kun én bønn i gudstjenestens samlingsdel, ut fra en tanke om å forenkle den innledende delen av gudstjenesten. Det ble derfor skapt et nytt liturgisk ledd, en *samlingsbønn*, som bes av en medliturg og som i 2008 hadde fellestrekk både med syndsbejennelsen, klokkebønnen og kollektbønnen. Senere ble samlingsbønnen tydeliggjort mer i retning av klokkebønnen. Kollektbønner inngikk dermed ikke i det materialet som Kirkerådet sendte på høring i 2009.

I høringsprosessen til liturgiforslaget fra 2008 ble imidlertid kollektbønnene etterlyst fra en rekke høringsinstanser, som en bønn som understreker dagens særpreg. Dette ble tatt til følge i det reviderte forslaget som Kirkerådet fikk til behandling i mars 2010. Kirkerådet gikk da inn for at «Dagens bønn» ble innført som et valgfritt ledd i gudstjenesteordningen. For ikke å bli forvekslet med det nye gudstjenesteledet «samlingsbønn», valgte en å kalle det som tradisjonelt omtales som kollektbønn (kollekt betyr samling), for «dagens bønn», slik bønnen heter bl. a. i Den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland og i det nye forslaget til Kyrkohandbok i Svenska kyrkan. En slik bønn setter ord på dagens særpreg for hver av kirkeårsdagene og avsluttes med en lovprisning av den treenige Gud.

I saksutredningen til Kirkerådets møte blir det understreket at arbeidet med Dagens bønn først kan begynne når tekststrekene er ferdigstilt, og at de derfor ikke kunne foreligge til behandling på Kirkemøtet i 2010/11. Det ble likevel uttrykt et ønske om at en forsøksordning for slike bønner kunne ligge klar til bruk fra 1. søndag i advent 2011 (KR sak 11/10).

Den videre behandlingen av hovedgudstjenesten førte ikke til endringer på dette punktet. I den gudstjenesteordningen Kirkemøtet 2011 vedtok, er Dagens bønn dermed et valgfritt ledd. Menighetsrådet avgjør om bønnen skal være en del av den lokale grunnordningen, eventuelt om den skal være med i alle eller bare i noen gudstjenester. Bønnen bes (messes

eller fremsies) av liturgen på samme sted som i den tidligere ordningen for høymessen. Alternativt kan bønnen brukes i forbindelse med prekenen. Den kan også – først og fremst på høytidsdager – være den første bønnen som bes i gudstjenesten, og da fungere som samlingsbønn. Dette vil være særlig aktuelt for dem som ikke bruker Dagens bønn regelmessig, men på noen dager finner det naturlig å markere dagens særpreg allerede i starten av gudstjenesten. Det kan gjelde på de store høytidsdagene, og for eksempel på treenighetssøndag, allehelgensdag osv. (jf. ledd 8 med rubrikker i Ordning for hovedgudstjeneste).

Dette betyr at det er rom for relativt store variasjoner mellom menighetene i utformingen av innledningsdelen, noe det er gitt veiledning om i kapittel 8 i gudstjenesteboken. Ordningen gir nå menighetene mulighet til å be kun én bønn i innledningsdelen (samlingsbønnen, som er obligatorisk for alle) eller å be to eller tre bønner (syndsbekjennelse eller/og dagens bønn).

Proessen med å utforme tekster til Dagens bønn

Kirkerådet vedtok i sitt møte i september 2010 å be administrasjonen utarbeide tekstforslag til «dagens bønn» (KR 41/10). I saksorienteringen fremgikk det at «I det fremtidige arbeidet med nye kollektbønner (*dagens bønn*) vil det gis gode muligheter for større variasjon av det bibelske mangfold i betegnelser og metaforer for Gud (s. 13).».

Dette var tenkt å skulle skje i form av en utvidende metode, hvor inkluderende termer og uttrykk ikke erstatter de tradisjonelle begrepene, men supplerer og varierer tradisjonen. Dermed økes mangfoldet og rikdommen i måten å tiltale og omtale Gud på. Samtidig ble det i saksorienteringen også vist til høringen til liturgiforslaget av 2008, hvor flere etterlyste større grad av tydelighet i tilrettelegging av treenighetslæren og gudsbenevnelsene. Disse to hensynene trakk ikke på alle punkt i samme retning, men begge ble veiledende for den videre prosessen.

Saken ble etter Kirkerådets møte behandlet i Nemnd for gudstjenesteliv, som igangsatte prosessen med å utforme tekstene. Etter at NFG hadde utredet prinsippene for nye Dagens bønn, ba nemnda i tråd med Kirkerådets anbefaling (KR 11/10) en rekke personer om å sende inn forslag til nye bønner etter et fastsatt mønster. De innsendte forslagene ble drøftet utførlig på NFGs møte 23.-24. august 2011. Et første utkast til over halvparten av bønnene ble drøftet av Kirkerådet i september 2011 og ble deretter oversendt Bispemøtet. I denne prosessen ble det klart at det var behov å kvalitetssikre bønnene språklig og teologisk. Dermed kunne disse ikke foreligge ved oppstarten av gudstjenestereformen i adventstiden 2011.

NFG drøftet de innsendte forslagene på nytt 19.-20. januar 2012, i lys av Bispemøtets behandling. Nemnda kom da frem til at det var svært krevende å fortsette en bearbeiding

av disse. Bønnene inneholdt mye verdifullt stoff og gode formuleringer, både på bokmål og nynorsk, men var også svært ulike i språklig stil, lengde, form og innhold. Til dels medførte dette at dagens bønn lett kunne forveksles med andre bønneformer i gudstjenesten, som samlingsbønn og forbønn. Prosessen viste et behov for å tydeliggjøre egenarten ved Dagens bønn, og å utforme bønnene i en mer helhetlig stil. NFG vedtok derfor at det skulle legges fram et bearbeidet og nytt forslag til bønner etter en mer felles struktur, språklig stil og innholdsmessig bredde. Forslagene ble utformet etter et klassisk mønster for utforming av kollektbønner. Flere utkast ble drøftet i NFG og i NFG-AU. Bønnene ble også oversatt til nynorsk. Dette skjedde i et nært språklig samarbeid hvor de nynorske utkastene ofte har førte til endringer i bokmålsversjonen. Samisk kirkeråd har også utarbeidet et forslag til Dagens bønn for Samefolkets dag.

De endelige forslagene ble presentert for Kirkerådet, som på sitt møte i mars 2012 vedtok å sende dem på høring, i henhold til regelverket for liturgisaker. Høringsfrist ble satt til 6. juni 2012.

Høring

Høringen viste at et klart flertall av høringsinstansene sluttet seg til den klassiske kollektbønnstrukturen som NFG hadde lagt til grunn for utformingen av Dagens bønn. Dette inkluderer en lovprisning av den treenige Gud til slutt, svært lik den som var i de tidligere kollektbønnene.

Dagens bønn skal også uttrykke særpreget for kirkeårsdagen og være i tråd med bibeltekstene som leses. Mange fant at dette var gjort på en god måte. Noen fremhevet at på grunn av den nye tekstboken er det behov for å utforme mer enn én bønn på enkelte kirkeårsdager.

Høringen viste et behov for å gjennomgå bønnene med tanke på å styrke den logiske sammenheng mellom leddene i enkelte av bønnene. Den viste også behov for å la noen av bønnene bli mer utfyllende innholdsmessig. Noen bønner ble også kritisert for å være for sterkt orientert om bønnens virkning på oss, i formuleringer som «*la oss.../gjør oss...*» Flere høringsinstanser etterlyste dessuten at bønnene må tilrettelegges for å kunne messes.

Det var bred tilslutning til at bønnene er i tråd med kirkens lære, selv om noen uttrykk kunne misforstås i en annen retning. Den innledende tiltalen til Gud ble kritisert i noen av bønnene. Det ble også påpekt at tilretteleggelsen av treenigheten var noe uklar enkelte steder, slik at i det noen bønner oppsto uklarhet om hvilken av de tre personer i guddommen tiltalen gjelder.

Språket i bønnene ble oppfattet som gjenkjennelig, både som innarbeidet bønnespråk og som allmennspråk. Høringen sluttet seg også til at bønnene til en viss grad hadde et fornyende språk, som var klart mer inkluderende enn tidligere, men ennå manglet noe på å være et kjønnsinkluderende språk. Noen etterlyste også en poetisk kvalitetssikring av bønnene.

Bønnene skal også kunne brukes som innledende samlingsbønn på høytidsdager og som bønn i forbindelse med prekenen. Det var ulike meninger om bønnene egner seg til dette. Noen høringsinstanser ønsket dessuten i tillegg en annen og enklere rekke med dagens bønn, men et flertall mente at det i dag er mest tjenlig med kun en rekke, men med noen supplerende bønner på enkelte kirkeårsdager. Høringen gav også tilslutning til at Dagens bønn fortsatt skal vedtas av Kirkemøtet etter en læremessig uttalelse fra Bispemøtet, og ikke utformes lokalt.

Resultatet av høringen ble lagt frem for Kirkerådet i september 2012 (KR 36/12). Det ble samtidig gjort klart at omfanget av høringsmaterialet gjorde at det ikke lot seg gjøre å legge frem et fullstendig forslag til en ny rekke med bønner til dette møtet. Kirkerådet vedtok derfor at rådet ønsket å behandle saken på sitt møte våren 2013, med behandling i Bispemøtet i juni 2013. Da det senere viste seg at Bispemøtet skulle ha sitt første ordinære møte i oktober, ble den videre behandlingen i Kirkerådet utsatt, og bearbeidelsen av forslaget kunne få noe lenger tid.

I etterkant av høringen har forslaget til bønner gjennomgått en grundig gjennomgang og bearbeidelse. Det ble engasjert to eksterne faglige konsulenter som bisto sekretariatet med å legge frem et nytt forslag til NFG. Nemnda behandlet saken i to runder, i januar og mai 2013, og det endelige forslaget ble deretter bearbeidet i sekretariatet i flere omganger. Den siste bearbeidelsen har skjedd i et nært samarbeid med en oversetter til nynorsk, Oskar Stein Bjørlykke, som også har gitt viktige innspill til forbedringer av bokmålsversjonen.

Hva slags bønn er kollektbønn/dagens bønn?

Den bønnen som i gudstjenesten fra 2011 heter Dagens bønn, het i 1977-liturgien «Dagens kollektbønn.» Ved å sløyfe ordet «kollekt» blir det satt sterkere fokus på at denne bønnen handler om dagens preg. Ordet kollekt virker dessuten ofte mer forvirrende enn opplysende. Som *bønnetype* er nye Dagens bønn likevel det samme: En kollektbønn. Dette er en type bønn som tradisjonelt har vært et liturgisk ledd der liturgen «samler» hele menighetens bønn i en kort pregnant tekst. Kollektbønner brukes som en avslutning eller oppsummering av en del av gudstjenesten, og i norsk (og luthersk) tradisjon har det gjerne vært to kollekter. Den første kommer som avslutning på inngangsdelen, og den andre som avslutning på nattverddelen (tidligere også for orddelen, dersom det ikke var

nattverd; «Takkekollekt for Ordet»). I noen sammenhenger blir også forbønnen avsluttet med en kollektbønn, som i «fastekollekten» etter litaniet.

Men den bønningen som i første rekke betegnes som kollektbønn er den som i begynnelsen av gudstjenesten angir tema for dagen. Den vestlige kirke (til forskjell fra den østlige ortodokse) har siden 300-tallet hatt en kort bønn som avslutning av inngangsdelen i messen. I praksis blir den dermed også en overgang til ordets del i gudstjenesten. Dette forsterkes ved at kollektbønnen gjerne angir et tema for den enkelte søndag eller helligdag. Dermed har det ofte vært vurdert litt forskjellig om den regnes til inngangsdelen eller orddelen. Bønnen fremhever Guds annerledeshet, allmakt og atskilthet fra verden som forutsetning for Guds frelseshandling og komme til verden.

Formen på den klassiske kollektbønnen er preget av den strenghet og eleganse som ofte preget de oldkirkelige romerske liturgiene, og følger et klassisk litterært skjema for oppbygging. Dette skjemaet er fortsatt, i større eller mindre grad, førende for de fleste av de kirkesamfunn som bruker kollektbønner i sin liturgi, og det har vært det styrende prinsippet for Nemnd for gudstjenestelivs forslag til nye bønner. Bønnene er med andre ord bygget opp etter en fast og gjenkjennelig struktur, som er som følger:

- a. En tiltale: *Nådige Gud/Evige Gud/...*
- b. En nærmere bestemmelse av Gud: *du som lot/ble/kan/.....*
- c. Det vi ber om (petisjonen), som ofte innledes med ordene «vi ber deg»: *Gi oss/ lær oss/ hjelp oss/styrk oss/...*
- d. Bønnens mål og ønskede resultat (ikke alltid et eget ledd): *så vi....*
- e. Avsluttende lovprisning av den treenige Gud: *til Gud/Faderen, ved Jesus Kristus, i Den hellige ånd..*

Kollektbønner i norsk sammenheng

Innenfor rammen av dette skjemaet har det vært viktig å legge vekt på historiske føringer for lutherske kollektbønner, og særlig innenfor Den norske kirke. Den klassiske kollektbønnen var som nevnt meget knapp og konsentrert, og inneholder ikke for mange motiver. Luther bygde på denne latinske tradisjonen i sine tyske kollektbønner, men utvidet dem noe og fremhevet visse reformatoriske motiver. I luthersk sammenheng blir denne knappe formen gjerne kalt *missalekollekt*. Denne står i motsetning til *tekstkollekten*, som Luthers venn Veit Dietrich ble opphavsmann til. Dietrichs opprinnelige bønner var i utgangspunktet tenkt som bønner fra prekestolen, som kunne bes som avslutning av prekenen. De er dermed ment å *samle* opp i seg dagens tekster, særlig evangelieteksten. Denne bønningen gikk dermed mer inn i selve bibeltekstene for dagen og ble mye mer utførlig enn *missalekollekten*. Den gav mer belæring og utdypet i større grad menneskets situasjon.

Disse prekestolbønnene ble raskt populære også som tradisjonelle kollektbønner. De gamle missalekollektene ble raskt fortrenget, og kollektbønnen fikk en posisjon ikke bare som bønn, men også som et stykke dogmatikk der den kristne lære ble utmyntet for hver søndag. At denne forståelsen av kollektbønnen hadde mye sprengstoff i seg, ble tydelig under arbeidet med den forrige liturgireformen på 1960- og 70-tallet.

Liturgikommisjonen ønsket å gjeninnføre mer klassiske missalekollekter, som var langt knappere i formen. Dette forslaget ble utsatt for en sterk kritikk, og de endelige kollektbønnene som ble innført i 1977, ble derfor en mellomløsning mellom de gamle mer tekstpregede kollektene, og forslaget fra Prøveordningen i 1969.

Hvordan disse forskjellene slo ut, vises i følgende eksempel fra kollektbønnen for 1. søndag i faste, slik vi finner den i Tekstboken fra 1918, Prøveordningen fra 1969 og Gudstjenesteboken fra 1992. I oversikten nedenfor er også bønnen i det vedlagte forslaget føyet inn nederst i midterste kolonne:

Tekstbok 1918	Prøveordningen 1969	Gudstjenesteboken 1992
<p>Herre Gud, himmelske Fader! Vi som alltid fristes av den onde fiende og går i fare hvor vi går i denne verden, vi beder dig for Jesu Kristi lidelses og døds skyld, at du vil komme oss til hjelp med din Hellige Ånds nåde og ved ditt ord styrke våre hjerter, så at vår fiende ikke får makt over oss, men at vi alltid står faste i din nåde, og omsider blir evig salige, ved din elskede Sønn, Jesus Kristus vår Herre, som med dig lever og regjerer i den Hellige Ånds enhet, én sann Gud fra evighet og til evighet!</p>	<p>Herre Jesus Kristus, du som seiret i striden mot den Onde, hjelp at vi i denne fastetid må følge deg og styrkes til tjeneste og offer for en verden som lider, du som med Faderen og Den Hellige Ånd lever og råder fra evighet til evighet.</p> <p><i>Forslag 2013:</i> <i>Herre Jesus Kristus, du som holdt ut i alle fristelser og seiret i kampen mot den onde, vi ber deg: Lær oss i denne fastetid å leve av ditt ord, så vi vender oss bort fra all ondskap og følger deg, du som med din Far og Den hellige ånd lever og råder, én sann Gud fra evighet til evighet.</i></p>	<p>Herre Jesus Kristus, du holdt ut i alle fristelser og seiret i striden mot den onde.</p> <p>Lær oss i denne fastetid å leve i ditt ord, så den onde fiende ikke får makt over oss.</p> <p>Led oss, så vi følger deg i forsakelse og tro, og gi oss kraft til å tjene deg av et helt hjerte, du som med Faderen og Den Hellige Ånd lever og råder, én sann Gud fra evighet og til evighet.</p>

Bønnen i Tekstboken fra 1918 er en *tekstkollekt* – en utførlig bønn hvor Guds nåde og hjelp understrekes. Bønnen er både inderlig og tolkende i forhold til dagens tekst. Bønnen i Prøveordningen fra 1969 er en *missalekollekt* – en kort bønn hvor kirkeårstiden angis («denne fastetid»). Bønnen innførte et nytt sosialetisk perspektiv («en verden som lider») - noe som ble kritisert og tatt ut i den reviderte bønningen fra 1992.

Bønnen i *Gudstjenesteboken 1992* er et kompromiss mellom disse to. Det er en bønn konsentrert om kamp og etterfølgelse, men som tar inn det klassisk lutherske poeng med Ordets sentrale rolle i det kristne livet («lær oss å leve i ditt ord»). Samtidig har den beholdt kirkeårsperspektivet fra 1969-bønningen. Denne bønningen viser at det kan finnes mange blandinger og glidende overganger mellom de to hovedtypene.

Overveielser i NFGs arbeid med Dagens bønn

I arbeidet med nye bønner falt NFG etter hvert ned på å følge ganske tett det klassiske mønsteret for kollektbønner som er beskrevet ovenfor. I tillegg har NFG hatt følgende målsettinger for tekstene:

- At bønningen angir dagens hovedtema i tråd med bibeltekstene for dagen.
- Et teologisk innhold som i sin bredde og konsentrasjon svarer til vår kirkes tro.
- Et både gjenkjennelig, fornyende og inkluderende språk.

Det fremlagte forslaget har i all hovedsak innretning som en *missalekollekt*. Det er flere grunner til dette. For det første har det vært etterspurt i høringen og fra annet hold korte pregnante bønner, uten for mange motiver i samme bønningen. Disse skulle også knyttes an til den klassiske tradisjonen for kollektbønn. Ettersom det er tre tekstrekker for hver kirkeårsdag, men bare én bønn. Denne bønningen kan dermed ikke legge seg for tett opp til teksten, som i mange tilfeller vil ha et litt forskjellig preg. Det har dessuten vært et poeng at bønnene ikke i for snever grad skulle «lukke» motivene i tekstene, og dermed legge tydelige føringer for tekstutleggelsen. De skal i stedet være bønner som angir dagens motiv/tema og peker fram mot og åpner opp for tekstene som leses i gudstjenesten, uten å henvise direkte til dem eller utlegge dem. Når det er sagt, så er alle bønnene utarbeidet i dialog med tekstrekkene for den aktuelle kirkeårsdagen.

Det foreliggende forslaget er også enhetlig i den forstand at alle bønnene er laget over samme lest, og det er ikke laget alternative bønner til noen av kirkeårsdagene. Flere av våre nabokirker har flere typer Dagens bønn. Således har Svenska kyrkan to alternative bønner, hvor den ene er en forenklet versjon av den klassiske kollektbønningen. Den danske folkekirken har også to alternative rekker med bønner i tillegg til den gamle, mer klassiske, mens Den evangelisk-lutherske kirken i Finland har tre-fem alternativer for hver søndag, hvor noen alternativer ligner mer på samlingsbønner etter den nye norske ordningen. Den evangelisk-lutherske kirken i Amerika (ELCA) har holdt på den klassiske

kollektformen, men da i form av en tekstkollekt, slik at de har tre ulike bønner for hver kirkeårsdag, som svarer til tekstrekkene. Også Den forente evangelisk-lutherske kirke i Tyskland (VELKD) har flere klassiske rekker.

NFG vurderte derfor på et tidlig stadium i prosessen om det lot seg gjøre å produsere to ulike rekker, en tradisjonell og en som var friere i formen. Innsendte forslag fra forfattere og diktere bygget opp om en slik form, men disse sprikte for mye både i lengde og stil til å kunne utgjøre et enhetlig korpus. I høringen kom det også inn forslag om alternative bønner som var enklere i formen. NFG valgte likevel å satse på én enhetlig rekke med bønner, først og fremst av to grunner: *For det første* ønsket man å rendyrke en fast form som kan skille Dagens bønn ut som et tydelig ledd i forhold til de mange andre bønnene i gudstjenesten. Med de ulike former for bønner som finnes i den nye gudstjenesteordningen, vil det være vanskelig å skjelve det ene bønneleddet fra det andre. Ikke minst gjelder dette i forhold til samlingsbønnen, som er nær både i tid og tematikk. Derfor var det behov for en typisk og klassisk kollektbønn, som ikke kunne forveksles med en samlingsbønn eller forbønn eller en annen temabønn for dagen. *For det andre* har det vært en krevende arbeidsprosess å utarbeide en full rekke med bønner, og det har ikke vært kapasitet til å lage en alternativ rekke i tillegg. Men en kan ikke se bort fra at det i fremtiden vil kunne utarbeides en kompletterende rekke med Dagens bønn.

Inkluderende språk

Arbeidet med å skape inkluderende språk har vært en viktig målsetting gjennom hele reformarbeidet. Alt i saksfremlegget til Kirkerådet i 2010 ble det konkludert med at dette arbeidet ikke var helt fullført, men at «[d]et videre arbeid med [inkluderende språk] fram (...) vil særlig få sitt nedslag i arbeidet med nye kollektbønner (*dagens bønn*)». Videre ble det påpekt følgende: «I det fremtidige arbeidet med nye kollektbønner (*dagens bønn*) vil det gis gode muligheter for større variasjon av det bibelske mangfold i betegnelser og metaforer for Gud.» (KR 41/10, s. 13f.).

Denne føringen har vært viktig gjennom hele prosessen med å utarbeide nye bønner. Den fremste og mest krevende utfordringen er å finne inkluderende betegnelser på Gud. I likhet med det øvrige reformarbeidet har en tatt utgangspunkt i at dette bør gjøres ved en utvidende metode. I det ligger at en ikke bytter ut alle tradisjonelle begreper med kjønnsnøytrale termer, men supplerer og varierer tradisjonen. Når en i liturgispråket av og til velger kjønnsnøytrale termer, av og til maskuline navn og betegnelser og av og til feminine, øker en mangfoldet og dermed rikdommen i måten å tiltale og omtale Gud på. Når bønnene konkret skulle utformes har det vist seg at det er en svært krevende oppgave å finne en god form som både tar vare på tradisjonen og er fornyende. Den har vært forsøkt løst via to veier. For det første å se på selve formverket i bønnen, og da særlig

tiltalen av Gud og den avsluttende lovprisningen. Her er det gjort noen viktige modifikasjoner. Dette vil bli nærmere kommentert nedenfor.

Den andre veien har vært å være oppmerksom på formuleringer i hver enkelt bønn. Her har det vært lagt vekt på å finne formuleringer som så langt som mulig kan virke åpnende.

Kommentarer til de faste leddene i Dagens bønn:

A. Tiltalen til Gud.

Hovedformen for kristen liturgisk bønn er at den er rettet *til* Gud, (Faderen) *ved* Kristus og *i* Ånden. Det er imidlertid også en klar presedens for at noen bønner er rettet til Kristus. Disse prinsippene er også stort sett fulgt i forslaget. De fleste av de 83 bønnene retter tiltalen til Gud (Skaperen). I ti av bønnene er tiltalen rettet til Kristus, det gjelder særlig i åpenbaringstiden og i påsketiden. To ganger er tiltalen Den hellige ånd (pinseften og pinsedag) og én gang «Treenige Gud» (Treenighetssøndag). Denne fordelingen avviker lite fra kollektbønnene som finnes i Gudstjenesteboken (1992). Bønnene på de store høytidsdagene har en lovprisende innledning som markerer dagen på en særskilt måte.

I høringen ble det påpekt at flere av bønnene var uklare med hensyn til hvilken person i treenigheten som ble tiltalt, noe som medførte en uklarhet også i gudsbildet. Disse uklarhetene er rettet opp i det endelige forslaget, og det er nå helt konsekvent slik at der tiltalen er *Gud* menes første person i treenigheten («Faderen»). Uklarhetene på dette punktet hadde bakgrunn i at avslutningsformelen i første versjon av bønnene var mer variert i den innledende runden med bønneforslag.

Når det gjelder karakteriseringen av Gud i tiltalen, er det en betydelig større variasjon i dette forslaget enn i Gudstjenesteboken, og det er brukt til dels andre titler. Det har vært et viktig anliggende å variere tiltalen til Gud, ikke minst i perspektivet inkluderende språk. En har ønsket å nedtone patriarkalske bestemmelser av Gud, ikke ved at disse er tatt ut, men ved at de er supplert med andre bestemmelser, som gir et bredere og mer nyansert gudsbilde. I Gudstjenesteboken er tiltalen gjennomgående doble bestemmelser som «Allmektige Gud, himmelske Far», «Evide, allmektige Gud», «Herre Gud, himmelske Far», «Vår Herre og Gud». Men også enkeltbestemmelser som «Barmhjertige Gud», «Hellige Gud» og «Himmelske Far» forekommer der.

I det fremlagte forslaget er tiltalen av Gud som Far sterkt nedtonet («Himmelske Far» brukes én gang) likedan tiltaler som «Konge», «Allmektige Herre» o.l. Det finnes noen doble bestemmelser som «*Hellige Gud, livets kilde*», «*Evide Gud, livets opphav*», «*Evide Gud, all gledes kilde*», «*Livets Gud, kirkens Herre*», og «*Allmektige, evige Gud*».

Men de mest brukte tiltaleformene har enkeltbestemmelser: «*Hellige Gud*», «*Nådige Gud*», «*Evige Gud*», «*Trofaste Gud*», «*Rettferdige Gud*» og «*Barmhjertige Gud*». Men det finnes også karakteriseringer som er inspirert av det gudsbildet tekstene tegner, f eks: «*Livets Gud*», «*Gud, vår Skaper*», «*Underets Gud*», «*Uransakelige Gud*», «*Kjærlighetens Gud*», «*Gud, vårt håp*», «*Gud, vår frigjører*», «*Himmelens og jordens Gud*» og «*Gud, vårt vern i trengsler*».

Kristus tiltales bl.a. som: «*Herre Jesus Kristus*», «*Jesus Kristus, vår Frelser*», «*Jesus Kristus, gode hyrde*», «*Jesus Kristus, ydmyke konge*», «*Oppstandne Herre og Frelser*». Den hellige ånd tiltales på pinsedag med «*Hellige Ånd, vår livgiver*».

En tiltaleform som fikk sterk kritikk i høringen, er tiltalen «*Ydmyke Gud*». Denne er tatt ut i det endelige forslaget, mens uttrykket *ydmyk* er brukt to ganger om Kristus («*ydmyke konge*» og «*ydmyke herre*»). Å bruke ordet «*ydmyk*» om Kristus er uproblematisk, fordi han «ga avkall på sitt eget, tok på seg tjenerskikkelse og ble mennesker lik» (Fil 2,7) og som selv sier: «for jeg er mild og ydmyk av hjertet» (Matt 11,29). Ved at uttrykket «*ydmyk*» settes sammen med to herskermetaforer bidrar det også til å utdype og nyansere bildet av Gud som herre og konge.

B. Den nærmere bestemmelsen av Gud («Du som...»)

Til stort sett hver bønn hører det en beskrivende setning som med noen få unntak innledes med «du som...». Denne setning beskriver noe ved:

a. Guds vesen og handlemåte:

«du som holder tiden i din hånd», «du som alltid ser oss», «du som ikke viste din makt i stormen, men i lyden av stillhet» «du som aldri kan glemme dine barn»; eller, som oftest:

b. Guds åpenbarte handlinger i verden:

«du som lot din Sønn ofre seg selv for å sone vår skyld», «du som reiste Jesus opp fra graven», «du som kalte ufullkomne mennesker til å være apostler».

Ordene er ikke tilfeldig valgt, men er nært knyttet til dagens tekster og karakter. Til sammen gir disse setningene et bilde av Gud, som er et viktig element i bønningen. Her har det vært en målsetning å få fram både bredde og konsentrasjon i det samlede bildet.

C. Det vi ber om («vi ber deg:»)

Innenfor den klassiske kollektbønningen (missalebønningen) kan det være en fare for at selve begjæringsbønningen blir for kort. Dette har NFG vært opptatt av, samtidig som en ikke ønsket en for lang bønn, samlet sett.

Bønnen innledes ofte med verb som «åpne», «trøst», «la oss», «lær oss», «minn oss», «gi oss», «send oss», «vis oss», «led oss», «hjelp oss», «styrk..», «gjør oss», «opplys», «kall», «vekk oss», «fri oss» og «se til». Men det kan også være mer spesifikke verb som «gå med oss», «let etter oss», «lys for oss», «forson oss», «forén», «frels oss», «tilgi oss», «lid med oss», «forløs ditt skaperverk» og «form oss».

D. Bønnens mål («så vi..»)

De fleste bønnene munner ut i en formulering som viser målet eller hensikten med det vi ber om. Som oftest skjer dette ved ordene «så vi», men i noen tilfeller er det unødvendig å si akkurat dette, fordi bønnen bærer i seg et mål («hjelp oss å møte mennesker av en annen tro med kjærlighet og respekt», «så knuste hjerter blir hele..», «og deler med dem som lider nød»).

I forhold til mange andre kollektbønner er det lagt stor vekt på å uttrykke bønnens mål.

E. Den avsluttende lovprisning («som med deg og Den hellige ånd...»)

I de aller fleste bønnene er den avsluttende lovprisning av den treenige Gud nesten identisk med den klassiske lovprisningen i Gudstjenesteboken (1992). Det har i løpet av prosessen vært eksperimentert med å finne frem til alternative avslutningsformulærer, f.eks. noe lignende avslutningen for Treenighetssøndag: «...du [treenige Gud] som lever og råder i all evighet». Det har imidlertid vist seg krevende å finne alternativer som også ivaretar en god tilrettelegging av den trinitariske synsvinkelen på bønnen. Gjennom høringen og tidligere behandling av bønnene har det også kommet tydelige signaler om at man har ønsket å beholde den utfyllende avslutningen.

En viss forkortning av lovprisningen er gjennomført. Gudstjenestebokens formular er beskåret ved at de ordene som i det følgende er markert i kursiv, er tatt ut:

«ved *din Sønn*, Jesus Kristus, *vår Herre*, som med deg og Den hellige Ånd lever og råder, én sann Gud fra evighet og til evighet».

I bønner som er rettet til Kristus, er Gudstjenestebokens formular endret fra (i kursiv):

«du som med *Faderen* og Den hellige ånd...» til (i kursiv):
«du som med *din Far* og Den hellige ånd...»

Grunnen til den første forkortningen er for det første at den gjør lovprisningen kortere og mindre omstendelig. Dernest gir den lovprisningen en litt mer inkluderende språkbruk. Ved å inkludere Jesu rolle som sønn og herre som en fast del av avslutningen gir dette samlet sett et nokså bastant preg. I stedet blir fokus nå i større grad på Jesus Kristus som person, og det gis en mer åpnende tilnærming til hans posisjon. Jesus er sant nok både Guds Sønn og vår Herre, men han er også vår bror, vår venn, vår trøster osv. I den nye

formuleringen kan alle disse tilnærmingene få rom. Noen steder har sammenhengen likevel gjort det naturlig å tilføye «din Sønn». For øvrig er den indre relasjon mellom Faderen og Sønnen som en mister ved å ta bort ordene «din Sønn», ivaretatt i bønnene som er rettet til Kristus ved at «Faderen» her er endret til «*din Far*», altså Jesu Kristi Far.

Hensynet til et mer inkluderende språk har også spilt inn ved å endre «Faderen» til «din Far». Enkelte høringsinstanser har foreslått at denne linjen kunne vært ført enda lenger, ved at man brukte betegnelsen «Gud» i stedet for «din Far». En slik endring ville imidlertid skape en unødig stor uklarhet rundt hvordan betegnelsen «Gud» skulle tolkes. Det ville være uheldig om «Gud» nærmest automatisk skulle bety første person i guddommen. Gud er også betegnelsen på de to andre personene, samt den treenige Gud som sådan. En annen mulighet ville vært å bruke betegnelsen «Skaperen», men også dette ville bety en innsnevring av Guds egenskaper. Man har dermed valgt å beholde betegnelsen «Far», som er den tittelen Jesus selv som oftest brukte på Gud.

Når ordene «vår Herre» er tatt bort i dette avslutningsformularet, innebærer dette ikke at betegnelsen «Herre» for Gud Faderen og for Jesus Kristus er tatt bort fra dagens bønn. Men i forhold til de tidligere kollektbønnene i Gudstjenesteboken er denne betegnelsen ikke så ofte brukt i det nye forslaget. Selv om gudsbenevnelsene er mer differensierte i det nye forslaget enn tidligere, er det religiøse språket i disse bønnene fortsatt svært gjenkjennelige.

NFG vurderte i en tidlig fase å forenkle den avsluttende lovprisningen ytterligere ved å ta bort leddet «én sann Gud» og ved å endre ordene «lever og råder» til «lever og virker» for å unngå et ord som kan virke gammeldagse. Når man gikk bort fra dette, var grunnen at lovprisningen da ikke ville ivareta *enheten* i treenigheten, og at det var for svakt å si at Gud «virker» i verden, slik mange krefter virker i vår verden (jfr bl a Matt 28, 18).

Økonomiske/administrative konsekvenser

Nye dagens bønn inngår som et ledd i ny Ordning for hovedgudstjenesten som menighetene skal kunne velge. Derfor må det foreligge slike bøtter, og med innføringen av reformen ble det varslet om at de skal kunne settes inn i gudstjenestepermen i B 5-format, som det øvrige materialet.

Dette vil medføre en viss utgift for å få disse trykket og tilsendt fra Eide forlag. Et høyst foreløpig anslag på bønnene tilsendt i trykket form kan være kr 40 for hver kirke og til hver ansatte prest. Etersom de inngår i Kirkemøtets vedtak om liturgi, vil det ikke være opphavsrettigheter knyttet til dette stoffet. Det gjør at de vil ligge gratis tilgjengelig i digital form.

Det har vært en forutsetning at Dagens bønn også skal kunne messes, og det må settes av ressurser slik at alle bønnene kan tilrettelegges for dette.